

УДК 330

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-2-5>

Піхняк Т.А.

*кандидат економічних наук,**доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Pikhniak Tetiana

*PhD in Economics,**Associate Professor of Management, Finance, Banking and Insurance
Leonid Yuzkov Khmelnytsky University of Management and Law*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

CURRENT CHALLENGES FOR THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF SMALL ENTERPRISE IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено проблемні питання розвитку малого підприємництва в складних соціально-економічних умовах. Проаналізовано сучасний стан розвитку малого підприємництва у результаті запровадження карантину внаслідок COVID-19. З'ясовано визначальні характеристики та проблеми основних сегментів підприємництва: фізичних осіб – підприємців, мікропідприємств, малих підприємств. Розглянуто групу обмежуючих чинників, які справляють вплив на умови здійснення підприємницької діяльності: системні чинники, вплив яких можна усунути або мінімізувати внаслідок реалізації стратегії розвитку підприємства, та «фонові» чинники, які характеризують вплив зовнішнього середовища на підприємництво і формують загальні умови його розвитку. Обґрунтовано важливість державної підтримки розвитку суб'єктів малого підприємництва. Розглянуто реальний стан підтримки малого і середнього бізнесу з боку вітчизняного уряду. Запропоновано шляхи подолання негативних чинників для малого та середнього бізнесу на перспективу.

Ключові слова: мале підприємництво, проблеми, тенденції розвитку, обмежуючі чинники, фінансова допомога, державна підтримка, економічний розвиток.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы проблемные вопросы развития малого предпринимательства в сложных социально-экономических условиях. Проанализировано современное состояние развития малого предпринимательства в результате введения карантина вследствие COVID-19. Выявлены определяющие характеристики и проблемы основных сегментов предпринимательства: физических лиц – предпринимателей, микропредприятий, малых предприятий. Рассмотрена группа ограничивающих факторов, которые оказывают влияние на условия осуществления предпринимательской деятельности: системные факторы, влияние которых можно устранить или минимизировать результате реализации стратегии развития предпринимательства, и «фоновые» факторы, характеризующие влияние внешней среды на предпринимательство и формирующие общие условия его развития. Обоснована важность государственной поддержки развития субъектов малого предпринимательства. Рассмотрено реальное положение поддержки малого и среднего бизнеса со стороны отечественного правительства. Предложены пути преодоления негативных факторов для малого и среднего бизнеса на перспективу.

Ключевые слова: малое предпринимательство, проблемы, тенденции развития, ограничивающие факторы, финансовая помощь, государственная поддержка, экономическое развитие.

ANNOTATION

The article investigates the problematic issues of small business development in difficult socio-economic conditions. The cur-

rent state of development of business entities as a result of the introduction of quarantine as a result of COVID-19 is analyzed. Emphasis is placed on providing jobs for small businesses, as well as other factors that have a direct impact on their activities and development. The defining characteristics and problems of the main segments of entrepreneurship are clarified: individuals – entrepreneurs, micro-enterprises, small enterprises. Attention is paid to the main characteristics of small businesses: prevalence, geographical location, employment, productivity and the predominant field of activity. The main obstacles to the activities of small businesses are systematized, in particular: lack of access to finance, lack of a state support system, low level of innovation, limited opportunities for exports, excessive tax pressure, corruption. A group of limiting factors that currently affect the conditions of doing business is considered. These include: systemic factors, the impact of which can be eliminated or minimized as a result of the implementation of business development strategy and "background" factors that characterize the impact of the external environment on business and form the general conditions of its development. The study substantiates the importance of state support for the development of small businesses. The real state of support of small and medium business by the domestic government is considered – temporary reliefs for business during quarantine: reduction of financial obligations of small businesses to the state, provision of financial and consulting products on favorable terms: loan to replenish working capital, refinancing investment and working capital loans, deferred repayment of loans, imposing a moratorium on tax audits during quarantine, partial mitigation of penalties for late registration of tax invoices, non-payment of taxes, non-compliance with agreements with partners and financial institutions. It has been found that small business support should be comprehensive and on an ongoing basis. The ways of overcoming negative factors and factors for small and medium business in the future are offered: continuation of preferential conditions for enterprises, creation of anti-crisis fund, realization of credit programs, development of venture capital, creation of programs, directions. small business.

Key words: small business, problems, development trends, limiting factors, financial assistance, government support, economic development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ключову роль у розвитку економіки України відіграє сьогодні мале підприємництво, яке формує важливий складник ринкової економіки та здатне вирішувати першочергові економічні та соціальні проблеми.

Мікро-, мале та середнє підприємництво в Україні завжди існувало у складних соціально-

економічних умовах, і нинішня ситуація не є винятком: економічна криза, військовий конфлікт на Сході країни, поширення респіраторної хвороби COVID-19, запровадження обмежувальних карантинних заходів – усе це призвело до значних негативних наслідків для бізнесу: часткового або повного зупинення функціонування підприємств.

У зв'язку із цим актуальним стає питання щодо необхідності дослідження показників функціонування, розвитку суб'єктів малого підприємництва, інструментів підвищення їхньої конкурентоспроможності, чинників впливу на них, а також державної підтримки, що може призвести до поліпшення економічної ситуації як у регіонах, так і в країні у цілому та створення умов для їх зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Тематику малого підприємництва у сучасній економіці висвітлюють у своїх працях багато науковців та дослідників, серед них: А. Бутенко [1], О. Лозовський [2], І. Михасюк [3], А. Мельник [4], Н. Сілічева [5], В. Табінський [6], Н. Шлафман [7] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Вивчення наукових досліджень показало, що є багато наукових напрацювань за даною тематикою, однак, урахувавши мінливість ринку та нестабільність макроекономічної ситуації в країні, необхідно постійно аналізувати стан та відстежувати тенденції розвитку в секторі малого підприємництва. Значний рівень актуальності та важливості даної тематики вимагає подальшого пошуку механізмів щодо функціонування, розвитку та державної підтримки суб'єктів малого підприємництва.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження умов функціонування суб'єктів малого підприємництва, їх державної підтримки та окреслення основних перспектив економічного розвитку. Завданнями дослідження є оцінювання проблем основних сегментів підприємництва, вивчення обмежуючих чинників у їх розвитку та діяльності, дослідження потреб для подальшого існування та зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Підприємництво є провідною силою у подоланні негативних процесів в економіці та забезпеченні сталого позитивного розвитку суспільства, однією зі сфер забезпечення зайнятості населення, запобігання безробіттю та створення нових робочих місць. Саме з малим підприємством пов'язуються надії на швидкі позитивні структурні зміни в економіці, вихід з економічної кризи та створення умов для розширення впровадження ринкових реформ.

Малий та середній бізнес відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятих пра-

цівників у суб'єктів господарювання та 37% податкових надходжень [8].

Найбільшу кількість робочих місць забезпечують мікробізнес та середній бізнес. Мінімальну кількість робочих місць забезпечує малий бізнес. За 2019 р. суб'єкти господарювання створили такий відсоток робочих місць: мікро – 35%, малий – 13%, середній – 34%, великий – 18%. Це означає, що лише малий бізнес (малий та мікро) створює в Україні близько 50% робочих місць, а МСП у цілому – 82% робочих місць [9].

Однак запровадження жорсткого карантинного режиму суттєво обмежило роботу підприємств, особливо вразливими до економічних наслідків пандемії виявилися представники малого та середнього бізнесу. Так, за результатами опитування Європейської бізнес-асоціації кожен п'ятий малий бізнес в Україні опинився під загрозою закриття [10].

Зазвичай суб'єкти малого підприємництва починають зазнавати фінансових утрат уже на другий-третій місяць фінансової кризи. Великих збитків мале підприємство зазнало від запровадження карантину внаслідок COVID-19. Так, за даними Спілки українських підприємців, у кризовий березень 2020 р. збанкрутіли і закрили свій бізнес приблизно 6% суб'єктів малого підприємництва, що є величезною проблемою для держави. Третина власників бізнесу (переважно мікро), заявляють про падіння доходів на 90–100% за березень–квітень 2020 р. Ці ж підприємці вже звільнили до 50% штату співробітників. Власники малого та середнього бізнесу констатують факт зменшення доходів на 25–50% порівняно з докарантинним періодом і вже звільнили від 10% до 25% працівників. Для порівняння: втрати прибутків великих підприємств становлять 10–25%, там прогнозується скорочення штату на 25% до кінця обмежувальних заходів.

Окрім того, склалося додаткове навантаження на державу щодо соціальних виплат та відбулося погіршення криміногенної ситуації через те, що багато громадян опинилися без доходу. За прогнозами, у разі якщо карантин буде продовжено, 51% суб'єктів малого підприємництва (мікро- та малий бізнес) зможуть працювати не більше одного місяця, два-три місяці – 25%, чотири-шість місяців – 4%, до одного року – 1% [11].

Глобальне дослідження Doing Business, що публікується Світовим банком кожної весни, висвітлює рейтинг 190 країн і умови ведення бізнесу в них. Звіт Doing business складається за підсумками комплексного дослідження стану реформ у кожній країні по 10 ключових індикаторах, які використовуються для аналізу економічних результатів, виявлення успішних реформ і оцінки їх ефективності. Так, за рівнем конкурентоспроможності у рейтингу Doing business 2020 Україна піднялася на сім позицій у рейтингу і тепер займає 64-е місце зі 190 країн [12]. За даними звіту Всесвітнього банку,

у цьому році Україна значно поліпшила свої показники по шести з десяти індикаторів, що враховуються спеціалістами Всесвітнього банку під час складання цього звіту. Однак, згідно із дослідженнями, негативними чинниками для ведення бізнесу в нашій країні визначено: політичну нестабільність, корупцію, неефективну державну політику, часту зміну урядів, інфляцію, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, зарегульованість валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, недостатню здатність до інновацій, низьку якість охорони здоров'я та ін. [12].

Основні проблеми та характеристики у діяльності окремих сегментів підприємництва відображено в табл. 1.

Дані табл. 1 демонструють значну кількість проблем, які виникають у діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Основні чинники, які справляють вплив на умови здійснення підприємницької діяльності в Україні, можна розподілити на дві категорії:

– системні чинники, вплив яких можна усунути або мінімізувати внаслідок реалізації Стратегії розвитку підприємництва;

– «фонові» чинники, які характеризують вплив зовнішнього середовища на підприємництво і формують загальні умови його розвитку (табл. 2).

У табл. 3 представлено обмежуючі чинники у розрізі окремих сегментів підприємництва.

Нині бізнес знаходиться в доволі травматичній ситуації: попри значне скорочення доходів підприємці все ж мають виконувати свої фінан-

сові зобов'язання, які ще й обтяжуються додатковими витратами на організацію дистанційної роботи чи транспортування персоналу. У малих підприємств ще немає достатнього запасу міцності, щоб дозволити собі деякий час працювати у збиток, тому вони потребують посиленних засобів підтримки від держави [14].

Із метою впровадження протягом 2020–2022 рр. комплексної системи нових можливостей стабілізації та сталого розвитку економіки України і підвищення рівня зайнятості населення шляхом збереження існуючих і стимулювання створення нових високопродуктивних робочих місць із гідними умовами праці Постановою Кабінету Міністрів України від 27.05.2020 № 534 затверджено Державну програму стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020–2022 рр. [15].

Щоб запобігти тіньовій економіці в короткостроковому та довгостроковому періодах, із боку українського уряду було прийнято низку рішень, які передбачають тимчасові послаблення для бізнесу під час карантину.

Основною метою таких заходів є максимально можливе скорочення фінансових зобов'язань малого бізнесу перед державою, орендодавцями, а також скасування штрафних санкцій за невиконання домовленостей із партнерами та фінансовими установами-кредиторами. Так, на період до 31 травня 2020 р. запроваджено мораторій на

Таблиця 1

Визначальні характеристики та проблеми основних сегментів підприємництва

Сегмент	Характеристики	Проблеми
Фізичні особи – підприємці	<i>Розповсюдженість:</i> найрозповсюдженіша форма господарювання <i>Географія:</i> присутні в усіх регіонах і типах населених пунктів <i>Зайнятість:</i> переважають самозайняті без найманих працівників (82%) <i>Переважає сфера діяльності:</i> торгівля і послуги	Фіктивне підприємництво задля оптимізації оподаткування Відсутні стимули до зростання бізнесу (спрощена система оподаткування не стимулює до зростання) Недостатність знань і навичок ведення бізнесу Недостатність доступу до фінансування Відсутність системи державної підтримки, в першу чергу стартапів
Мікропідприємства	<i>Розповсюдженість:</i> понад 80% всіх підприємств <i>Географія:</i> розповсюджені в усіх регіонах <i>Продуктивність праці:</i> 54% від середнього рівня по Україні <i>Переважає сфера діяльності:</i> торгівля (понад 25%) <i>Зайнятість:</i> 12% зайнятих на підприємствах	Відсутність системи державної підтримки, в першу чергу стартапів Низька ефективність бізнесу Відсутні стимули для зростання бізнесу (дроблення бізнесу) Недостатність доступу до фінансування Недостатність знань і навичок ведення бізнесу Низький рівень інновацій
Малі підприємства	<i>Розповсюдженість:</i> близько 13% усіх підприємств <i>Продуктивність праці:</i> 70% від середнього рівня по Україні <i>Переважає сфера діяльності:</i> торгівля (понад 25%) <i>Зайнятість:</i> понад 15% зайнятих на підприємствах	Відсутність системи державної підтримки, в першу чергу стартапів Низька ефективність бізнесу Відсутні стимули для зростання бізнесу Недостатність доступу до фінансування Низький рівень інновацій Обмеженість можливостей для експорту

Джерело: побудовано за [13]

Таблиця 2

Обмежуючі чинники та потреби для зростання

Група чинників	Обмежуючі чинники	Потреби
Системні чинники	Надмірний податковий тиск	Оптимізація регуляторного середовища
	Низька доступність кредитів	Розширення доступу до фінансових ресурсів
	Недостатній попит	Розширення доступу до ринків збуту
	Часті зміни економічного законодавства	Оптимізація регуляторного середовища
	Брак обігових коштів	Прискорення трансферу технологій та інновацій Поліпшення якості управління бізнесом
	Надмірний регуляторний тиск	Оптимізація регуляторного середовища
	Негативне ставлення суспільства до підприємництва	Розвиток підприємницької культури та людських ресурсів Реабілітація та відновлення платоспроможності «чесних» підприємств Популяризація підприємництва
	Низька якість діалогу з органами публічної влади	Формування дієвих підприємницьких мереж
«Фонові» чинники	Нестабільна політична ситуація	Забезпечення політичної стабільності
	Інфляція	Макроекономічна стабілізація
	Корупція	Боротьба та запобігання корупції Усунення невинуватих адміністративних перешкод
	Війна на Сході України	Мирне врегулювання конфлікту
	Нестабільність курсу національної валюти	Макроекономічна стабілізація Збільшення надходжень валютної виручки

Джерело: побудовано за [13]

Таблиця 3

Обмежуючі чинники у розрізі окремих сегментів підприємництва

Фізичні особи – підприємці (ФОП)	Мікропідприємства	Малі підприємства
1. Нестабільна політична ситуація	1. Нестабільна політична ситуація	1. Нестабільна політична ситуація
2. Недостатній попит	2. Недостатній попит	2. Нестабільність курсу національної валюти
3. Інфляція	3. Інфляція	3. Недостатній попит
4. Корупція	4. Війна на Сході України	4. Інфляція
5. Війна на Сході України	5. Надмірний податковий тиск	5. Надмірний податковий тиск
6. Надмірний податковий тиск	6. Корупція	6. Брак обігових коштів
7. Низька доступність кредитів	7. Часті зміни економічного законодавства	7. Війна на Сході України

Джерело: побудовано за [13]

проведення податкових перевірок, а сплату податку на доходи фізичних осіб було відтерміновано з 1 серпня на 1 жовтня 2020 р. [14].

Сьогодні державними банками України передбачено низку фінансових та консалтингових продуктів для малого і середнього підприємництва. До цієї програми залучено державні банки: АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк» та АБ «Укргазбанк». У межах затвердженої урядом програми державного кредитування «Доступні кредити 5–7–9%», яка стартувала з 1 лютого 2020 р., малому бізнесу вже видано 276 млн грн кредитів, які отримали близько 450 підприємств [16].

Для надання доступу малому бізнесу до додаткової ліквідності та збереження робочих місць до програми «Доступні кредити 5–7–9%» були додані такі можливості, якими можна скористатися протягом карантину та 90 днів після його завершення:

1. Кредит на поповнення обігових коштів: строк кредиту – до трьох років – процент – 0% на період дії карантину, після закінчення – 3% річних, відстрочка – до 12 місяців, але не більше ніж до 31.12.2021 (за тілом кредиту та %).

2. Рефінансування інвестиційних та кредитів на оборотний капітал: строк кредиту – до п'яти років, процент – 0% до 31.03.2021, далі – під 3% річних, відстрочка – до 12 місяців, але не більше ніж до 31.12.2021 (за тілом кредиту та %), збереження 50% фонду оплати праці та 50% персоналу [17].

Зі свого боку, Національний банк відтермінував виплати за кредитами, однак не був скасований механізм накопичення відсотків. Виходить, що чим довше підприємці затягнуть із виплатами по кредиту, тим більшу суму вони повинні сплачувати потім. Нині на всій території України тимчасово діє мораторій на по-

даткові перевірки на період карантину. Однак під мораторій не підпадають проведення документальних перевірок правильності нарахування та сплати єдиного внеску та документальних позапланових перевірок тих платників податків, які задекларували про відшкодування їм (тобто повернення) з державного ПДВ у сумі понад 100 тис грн, а саме перевірок у частині виключно законності ними такого декларування [18].

Також тимчасово на період дії карантину штрафні санкції не застосовуються за такі порушення, як: несвоєчасна сплата єдиного внеску; неповна сплата або несвоєчасна сплата суми єдиного внеску одночасно з видачею сум виплат, на які нараховується єдиний внесок (авансових платежів); несвоєчасне подання звітності до податкових органів. Деякі запроваджені заходи допомагають лише частково. Так, на період із 1 березня до 30 квітня 2020 р. фізичні особи – підприємці тимчасово звільнялися від нарахування і сплати єдиного соціального внеску. Однак це допомогло заощадити лише мінімальні кошти, у межах 1 тис грн.

Як заходи державної підтримки бізнесу було введено часткове пом'якшення штрафних санкцій за несвоєчасну реєстрацію податкових накладних, несплату податків, невиконання домовленостей підприємства з партнерами та фінансовими установами-кредиторами. Було запроваджено відтермінування сплати податку на доходи фізичних осіб, скасування для деяких категорій підприємців сплати ЄСВ на час дії карантину [19].

Отже, як бачимо, в Україні немає економічних можливостей упроваджувати великі програми допомоги на підтримку та розвиток малого підприємництва, хоча влада й переймається наявними проблемами. Звичайно, сьогодні за державної підтримки у малого та середнього підприємництва є можливості до нових зусиль у своєму розвитку, хоча це справа не одного дня.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сьогодні розвиток малого та середнього підприємництва – економіко-політична проблема, яка потребує розв'язання і зацікавленого ставлення держави до даного виду бізнесу, адже саме такі підприємства створюють сприятливі умови для оздоровлення економіки, оскільки розвивається конкурентне середовище, створюються додаткові робочі місця, активніше відбувається структурна перебудова, розширюється споживчий сектор.

На думку Н.В. Швець, «основною перешкодою для суб'єктів малого підприємництва в Україні залишається нестабільна політична, економічна, екологічна ситуація. Більшість експертів вважає, що розвиток малого бізнесу гальмується чинниками, які мають системний характер, вплив яких можна усунути або мінімізувати, реалізуючи спеціальні державні програми» [20].

Переконані, що перш за все, щоб дати бізнесу час на відновлення, було б правильно продовжити

дії пільгових умов і після карантину. Необхідно також поступово переосмислювати наявну модель економіки та почати впроваджувати необхідні структурні зміни, наприклад перехід на цифрові технології чи створення антикризового фонду, бо підтримку малого бізнесу слід здійснювати комплексно та на постійній основі.

Найважливішими важелями державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу за результатами дослідження повинні бути: надання різних видів державних позик, орієнтування органів державної влади до потреб малого підприємництва, адаптування умов доступу малого та середнього бізнесу до публічних закупівель і можливостей отримання державної підтримки, реалізація кредитних програм для підприємств, які не мають права отримання кредитів для поповнення оборотного капіталу, для придбання основних засобів, розвитку венчурного капіталу, комплекс програм, спрямованих на надання послуг із навчання та консультативної підтримки новим суб'єктам малого бізнесу, надання допомоги на випадок стихійних лих, пропаганда і дотримання законів і правил, ведення «чесної гри».

Для пошуку найбільш дієвих та ефективних чинників успішного розвитку малого підприємництва в Україні, а також важелів його державної підтримки подальші розвідки будуть спрямовані на дослідження сучасного європейського досвіду даного сектору економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутенко А.І., Шлафман Н.Л. Напрямки дерегуляції діяльності малих підприємницьких структур в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2012. № 1(21). С. 30–33.
2. Лозовський О.М. Особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні. *Економічний форум*. 2015. № 1. С. 135–139.
3. Михасюк І., Гукалюк А., Косович Б. Проблеми конкурентоспроможності українського підприємництва і торгівлі в умовах глобалізації. *Вісник Львівського університету (серія економічна)*. 2019. Вип. 56. С. 308–316.
4. Мельник А. Підприємство на національному та регіональних ринках послуг України: сучасні тенденції та фактори розвитку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2016. Вип. 1. С. 7–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vtneu_2016_1_3.
5. Сілічева Н.Є. Малий бізнес в Україні: стан та перспективи розвитку. *Економічні інновації*. 2015. Вип. 59. С. 303–309.
6. Табінський В.А., Телятник В.М., Сімон А.П. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 3(43). С. 848–851.
7. Шлафман Н.Л. Удосконалення інституційних механізмів узгодження інтересів малого підприємництва, держави та суспільства. *Економічний вісник Донбасу*. 2014. № 1. С. 110–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2014_1_19.
8. Підтримка малого і середнього підприємництва. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostantannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva>.
9. Южаніна Н.П. Стан розвитку малого бізнесу, державна політика щодо малого бізнесу та рекомендації. URL:

- <https://www.facebook.com/photo?fbid=1144992745860817&set=a.124923797867722>.
10. Кожен п'ятий малий бізнес може закритися через карантин – опитування ЕВА. URL: <https://eba.com.ua/kozhen-p-yatij-malij-biznes-mozhe-zakrytysya-cherez-karantyn-opytuvannya-eva/>.
 11. Мироненко-Шульган О. Малий бізнес в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання фінансової підтримки державою. URL: <https://unba.org.ua/publications/print/5792-malij-biznes-v-umovah-pandemii-covid-19-pravove-regulyvannya-finansovoi-pidtrimki-derzhavoyu.html>.
 12. Doing business 2020. URL: [https://taxlink.ua/ua/news/ukrain-a\\$pidnjalas\\$u\\$rejtingu\\$doing\\$business\\$2020\\$na\\$7\\$pozicij.htm#hcq=AmGDAN](https://taxlink.ua/ua/news/ukrain-a$pidnjalas$u$rejtingu$doing$business$2020na7$pozicij.htm#hcq=AmGDAN).
 13. Стратегія розвитку підприємництва: експертне бачення. URL: https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2016/10/strategy_prn_new.pdf.
 14. Як врятувати малий бізнес в умовах карантину? URL: <https://delo.ua/opinions/jak-vrjatuвати-malij-biznes-v-umovah-karantinu-367890/>.
 15. Про затвердження Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки. URL: <http://kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoi-programi-stimulyvannya-ekonomiki-534-270520>.
 16. Банківські продукти та програми допомоги малому і середньому підприємству. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail>.
 17. Про надання фінансової державної підтримки : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p#Text>.
 18. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо додаткової підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України. від 13.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-20#Text>.
 19. Згадати все: яким видався 2020 рік для малого бізнесу в Україні? URL: <https://eba.com.ua/zgady-vse-yakym-vydavsya-2020-rik-dlya-malogo-biznesu-v-ukrayini/>.
 20. Швець Н.В., Ізюмська А.В. Малий бізнес в Україні: аналіз стану та тенденції. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2020. № 2(258). С. 108–117.
 - universytetu*, no. 1, pp. 7–21. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2016_1_3.
 5. Silichieva N.Ye. (2015) Maliy biznes v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku. *Ekonomichni innovatsii*, no. 59, pp. 303–309.
 6. Tabinskyi V.A., Teliatnyk V.M., Simon A.P. (2017) Problemy ta perspektyvy rozvytku maloho biznesu v Ukraini. *Molodyi vchenyi*, no. 3 (43), pp. 848–851.
 7. Shlafman N.L. (2014) Udoshkonalennia instytutsiinykh mekhanizmiv uzgodzhennia interesiv maloho pidpriemnytstva, derzhavy ta suspilstva. *Ekonomichni visnyk Donbasu*, no 1. pp. 110–114. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2014_1_19.
 8. Pidtrymka maloho i serednoho pidpriemnytstva. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostantannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriemnytstva>.
 9. Yuzhanina N.P. Stan rozvytku maloho biznesu, derzhavna polityka shchodo maloho biznesu ta rekomendatsii. Available at: <https://www.facebook.com/photo?fbid=1144992745860817&set=a.124923797867722>.
 10. Kozhen piaty maliy biznes mozhe zakrytysia cherez karantyn – opytuvannya EVA. Available at: <https://eba.com.ua/kozhen-p-yatij-malij-biznes-mozhe-zakrytysya-cherez-karantyn-opytuvannya-eva/>.
 11. Olena Myronenko – Shulhan. Maliy biznes v umovakh pandemii COVID-19: pravove rehulivannya finansovoi pidtrymky derzhavoi. Available at: <https://unba.org.ua/publications/print/5792-malij-biznes-v-umovah-pandemii-covid-19-regulyvannya-finansovoi-pidtrimki-derzhavoyu.html>.
 12. Doing business 2020. Available at: [https://taxlink.ua/ua/news/ukraina\\$pidnjalas\\$u\\$rejtingu\\$doing\\$business-\\$2020\\$na\\$7\\$pozicij.htm#hcq=AmGDAN](https://taxlink.ua/ua/news/ukraina$pidnjalas$u$rejtingu$doing$business-$2020na7$pozicij.htm#hcq=AmGDAN).
 13. Stratehiya rozvytku pidpriemnytstva: ekspertne bachenня. Available at: https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2016/10/strategy_prn_new.pdf.
 14. Yak vriatuvaty maliy biznes v umovakh karantynu? Available at: <https://delo.ua/opinions/jak-vrjatuвати-malij-biznes-v-umovah-karantinu-367890/>.
 15. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy stymulivannya ekonomiky dlia podolannia nehatyvnykh naslidkiv, sprychynenykh obmezhuvalnymy zakhodamy shchodo zapobihannia vynykenniu i poshyrenniu hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoi koronavirusom SARS-CoV-2, na 2020–2022 roky. Available at: <http://kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoi-programi-stimulyvannya-ekonomiki-534-270520>.
 16. Bankivski produkty ta prohramy dopomohy malomu i serednomu pidpriemnytstvu. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail>.
 17. Pro nadannia finansovoi derzhavnoi pidtrymky. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 sichnia 2020 r. no. 28. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p#Text>.
 18. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo dodatkovoi pidtrymky platnykiv podatkov na period zdiisnennia zakhodiv, spriamovanykh na zapobihannia vynykenniu i poshyrenniu koronavirusnoi khvoroby (COVID-19). Zakon Ukrainy. vid 13.05.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-20#Text>.
 19. Zghadyty vse: yakym vydavsia 2020 rik dlia maloho biznesu v Ukraini? Available at: <https://eba.com.ua/zgady-vse-yakym-vydavsya-2020-rik-dlya-malogo-biznesu-v-ukrayini/>.
 20. Shvets N.V., Iziumska A.V. (2020) Maliy biznes v Ukraini: analiz stanu ta tendentsii. *Visnyk skhidnoukrainskoho natsionalnogo universytetu imeni Volodymyra Dalia*, no. 2 (258), pp. 108–117.

REFERENCES:

1. Butenko A.I., Shlafman N.L. (2012) Napriamky derehulivatsii diialnosti malykh pidpriemnytstvykh struktur v Ukraini. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 1(21), pp. 30–33.
2. Lozovskiy O.M. (2015) Osoblyvosti derzhavnogo rehulivannya maloho pidpriemnytstva v Ukraini. *Ekonomichni forum*. No 1, pp. 135–139.
3. Mykhasjuk I., Ghukaljuk A., Kosovych B. (2019) Problemy konkurentospromozhnosti ukrainskoho pidpriemnytstva i torhivli v umovakh hlobalizatsii. *Visnyk Lvivskoho universytetu (seriia ekonomichna) LNU im. Ivana Franka*, no. 56, pp. 308–316.
4. Melnyk A. (2016) Pidpriemnytstvo na natsionalnomu ta rehionalnykh ryunkakh posluh Ukrainy: suchasni tendentsii ta faktory rozvytku. *Visnyk Ternopilskoho natsionalnogo ekonomichnogo universytetu imeni Volodymyra Dalia*, no. 2 (258), pp. 108–117.